

11 Mayıs 1967

No.

VATAN (ANKA)

Kaktüs Çiçeği değil, iki çehreli kadınla vicdan sesi bir kız...

Praxis
ve
Sanat

KIRMIZI KALEMLE YAZILAN PUSLALAR AŞK İÇİN DEĞİL

Kaktüs Çiçeği komedisinin ağızlarında çalkantısı, tiyatro sezonu başından beri sürmekte, yahut daha doğrusu artık bitmektedir. Neden dersiniz şundan: Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlük sekreterlerinden Orhan Kuraner'in Kaktüs Çiçeğini görebilmeleri için dağıttığı, ancak onca veya bunca seçilmiş kişilere (hangi kısıtlara göre belli değil) isabet eden özel puslalarla Üçüncü Tiyatro artık dolmuyor anlaşılıyor. Biz sezon başından beri bütün teşebbüslere rağmen, Cüneyt Gökçer'in eski iyi bir dostu ve arkadaşı olduğum halde, ne Müdür Ertuğrul beyden, ne Kuraner'in kırmızı yazılı pusullarından, ne de Fatos hanımın yazdığı söylenen mavi yazılı pusullarından, ne o eski dostluktan faydalanamadık, aylarca Kaktüs Çiçeğini göremedik.

Burada, Orhan Kuraner'in nihayet bana da kırmızı kalemlerle bir pusula yazıp verdiği halde, buna meğerse tarih ve yer nu marası koymadığından «iş görmez bir pusula» dan ibaret kaldığını sayın dostum Genel Müdüre de açıklamak isterim. Ve nihayet bir odacım kanalıyla gışeden ben sanat eleştiricisi, kendim ve tiyatro meraklısı oğlum için iki biletlik bulabildim. Orhan Kuraner'in, üyesi olmadığı Sanatseverler Kulübünde Düren matn'in «Göktaş» yapıtının panel eleştirilmesinde duvarım dibine dikilip, panel üyelerine dırup durup talimat verircesine konuşması da doğrusu tıy dikt. Biz üyeler, panel dışı eleştiriciler susarken ve paneldeki arkadaşları dinlerken. Gelecek sezondaki sekreterin kırmızı kalemli puslalar yazmak, Sanatseverler Kulübüne gelerek yersiz lafa karışarak talimat vermek se lâhiyetinin alınmasını, yahut hiç değilse benim gibi bir sanat eleştiricisine de vaktinde, hatta prömiyerler için kırmızı kalemli pusula yazılmasını dilerim (Kuraner'in yazdığı atlatıcı pusula dosyamdadır, gösterebilirim). Pazarımızda değil mi? Bilet hakkını olsun isterim doğrusu! Dünyanın çoğu yerlerinde tiyatro, opera ve bale eleştiricileri kurumlardan davetiye alarak eserlere seyirci olarak gelmeleri gelenekken, bizde işte böyle kırmızı yazılı pusulalarla parayla bilet almak yönünden bile atlatıldıkları nun resmidir!

JÜLYEN — ANTONİA — STEPHAN ÜÇGENİ

Neyse geç olsun da güç olmasın (Gerçi güç oldu) diyerekten nihayet iki hafta önce iki ön sıradaki (müdürlük biletlerinin sıraları) bir sürü babayani, başörtülü hanımların arkasındaki üçüncü sırada güzel yerlerimize kurulduk. Bir de baktık ki Kerim Afsar Jülyen adındaki hop pa züppe distabibi rolünde. Ya nındaki sekreter - hemşireye (Stephan - Ayten Gökçer) onun bir kaktüs çiçeği gibi dikenli ve görünüşte hasin olduğunu söyledi. Oysaki Jülyen, ilk perdenin ilk sahnesinde tanıştığımız genç, elegant ve modern bir genç kız olan Antonia (Zeliha Berksoy) ile ileri bir ilintisi olduğu halde ona evli ve birkaç çocuk babası olduğunu söyleyerek altadı duruyor. Sürekli bir bağle bağlanmaktan mi korku-

Prof. Dr. Perihan ÇAMBEL

MODERN PSİKOLOJİDE PRİMITİF KİŞİNİN GÜDÜLERİ

Bunların bilançosunu yapmadan önce, bazı yeni psikoloji bilgilerine işaret etmek isterim: Modern psikolojide son zamanlarda bir Alman adı belirdi: Profesör Von Holzschuher. Bu bilginin üç parmak kalınlığındaki e-

yalanlıyorlar: Ayten Gökçer tarafından oynanan Stephan doğru - dan doğruya iki çehreli bir kadındır: Primitif kişiliği asil egoyu bastırarak iki çehreli bir kadın Kâh güzel bir kadın gibi aldandı, kâh ta içinin çirkinliklerini, fesatliklerini bir işgüzarlık havası içinde örtbas eder. Onun karşısında, insanı hayvandan ay-

kötüllüklerini açıklayan çirkin bir biçim alır ki insan aktris Ayten Gökçer'in bir kaktüs çiçeği olması gerekirken, nasıl bir değişiklikle Stephan'daki primitif personu açığa vurduğuna şaşır kalıyor: İçindeki primitif personunun vizyonun verdiği sevinçle nasıl baskıdan kurtulup iç güdünün ağzıyanı yanak çizgilerine ve çirkince büklülen dudaklara primitif personun fizik anlamını vermesi cidden hayret. Bu başarılı ifade vizyon sahnesinde sanki zir velenirken, bunun, ben yastaklerin hatırlayacakları Dr. Jokyl ve Mr. Hyde filmindeki iki çehreli likten daha direkt etken ve daha tabii oldu. Burada Sayın Şahap Akalın, basit bir vodvil sanılan Kaktüs Çiçeğinde yapılan bir in hıfıfla âdeta bir psikolojik trajik - komedi aşamasına ulaştırması için kutlanmalıdır.

BEYİNDE BİLİNÇLİ VE BİLİNÇ

Ancak, bu enteresan ifadeyle o ve başarttı acaba bilerek mi buldular? Sanmıyorum. Çünkü, Holzschuher'in kitabını Alman Kütüphanesinde bulmustum ve bunun okuyucu fişinde Sayın Akalın adı vardır. Oysa ki bir rejisörün bugün sade bilinçli ile değil, bilinçli olarak çalışması gerekir. Oysa bugün başarttıların hiç değilse bir yabancı dil bilmeleri ve rejisörden yapıtın izahlarını aldıktan sonra yabancı dilde ilgili kitap ve de gene psikoloji üzerine yazılan okumaları gerekir. Oysa bugün sanatta intisyon denilen bir çeşit bilinçli çalışması ile bilinç, bilim ve bilgi elele vermektedir. Maalesef bunlar sahnelerimizde işbirliği halinde değildir. Hep sanatçılar, sanat uğrunda, bilinçli çalışmalarına da kendiliklerine güvenirlere. Geçmişte, vermişse bilic denilen bir düşünce. Haa, ne diyordum, evet evet, dönelim Antonia'ya: İki çehreli kadın olan Kaktüs Çiçeği olmayan Ayten Gökçer karşısında Zeliha Berksoy hâlâ vicdanın sesi olarak temiz ruhluydu yapıtı ile sarsılmadan sonuna kadar kalıyor. temiz insanın içgüdülerini ve arzularını yenmeyi başarıyor Antonia'nın kişiliğinde. Kibarlık içinde Jülyeni ihtiraslı Stephan'a bırakıyor. Bövlelikle, Stephan'ın sahnedeki kişiliği için şu eski atasözünü anıyor sevirici: «Kendini dilberi nazenin olur ammaa, kibar ve nazik olamaz.» Bövlece oyun, Antonia'nın maddi yenilici fakat manevi zafarına ve Stephan'ın maddi zaferi fakat manevi yenilicisi ve ahlâksal duvusal olanda küçük düşmesiyle bitiyor. Onlar ersin mura dına mı da biz çikalım kerevet lere?...

Ludwig von Holzschuher: Praxtische Psychologie. Die Primitivperson im Menschen. 2. yeniden basılış. Resimler ve çizelgeler. Hering Verlag. Seebuck am Chiemsee, 1955.

Ayten Gökçer «Kaktüs Çiçeği» nin bir sahnesinde...

yor sığ oynanan Jülyen? Evet, öyleyken de Antonia ile ilintisini bir evlilikle perçinlemek cehetine gidiyor.

Antonia da öylesine hoş, öylesine şık giyimli bir genç kız ki! Rıyasız, bir kristal gibi berrak ruhluydu ve doğru. Jülyeni çok seviyor, fakat yalandan nefret ediyor. Evli sandığı Jülyen'in de hayali çocuklarının ve karısının hayatını yıkmak istemiyor. Bunda ne var? Neydi bu tiyatro oyunu. Ha, buna bir vodvil, bir bulvar komedisi demislerdi galiba, değil mi? Nesine, neye koşuyordu buna herkes? Kırmızı yahut mavi kalemlerle yazılı pusulların yarattığı propagandanın öksesine mi? Gül - Perihan dedikodu sütununda artık motonlaşmış, biktıncı bir biçimde tekrarlamaktan bıkmadığı «güzel aktris Ayten Gökçer», e mi? Yoksa bazı tiyatroseverlerin anlatımlarına göre tanınmış sanatçı Sevilha Berksoy'un oyunun yükümlü genç omuzlarında başarıyla taşıdığı için mi? Yoksa, Kerim Afsar'ın ünlü, Şahap Akalın'ın sahnelenmesi için mi? Yoksa da sadece yapıtın devlet sahnelerinde oynanan tek komedi olduğunda, hızlı bir tempo ile oynandığından seyircilerin gülmeye susamışlığını doyurduğu ve bunalmalarını dağıttığı için mi?

serinde Freud'tan beri psikolojinin ulaştığı yeni bir aşamaya varılıyor. Bu koca kitapta insan ruhuna yeni bir inişe götürüyor bizi, tıpkı Jules Verne'in okuyucularını dağ tepelerinin içinden yeni bir dünyaya indirdiği gibi. Holzschuher açık seçik bir anlatımla insanda iki zıt kişinin yatığını açıklıyor: Biri kötlü güdülerin kaynağı olan «Primitiferson» (Primitif = ilkel kişi), diğeri de asil duygulu ve davranışlı olan ego. Bu, Freud'un egosu değildir. Holzschuher, bu bir bedendeki iki kişiliğe ait bilginin yeni olmadığını, bunun Afrika kabilelerinin yaptıkları ağaç yontma heykellerinde bile belirgin olduğunu bildirir. Şemalarla da göze hitap edici biçimde anlatıyor, bu iki kişiliğin dengesinin ya da dengesizliğinin, bir insanın davranışlarını, fiillerini, kısacası gösterdiği kişisel ifadeleri tayin ettiğini anlatır. Bu hale bazı kimseler «iki çehreli» adını da vermişlerdir.

KAKTÜS DEĞİL İKİ ÇEHRELİLİKLE VİCDAN SESİ

Kaktüs Çiçeği'nin yazarları olan Barillet ve Grédy'e göre Stephan, buna benzediği için komediye bu adı vermişler ve Jülyene de bunu ifade ettirmişlerdir Oysaki rejisör Şahap Akalın'la başrolü oynayan Ayten Gökçer nedense göz göre göre yazarları

ran başlıca hasleti olan vicdan sesini sanki Antonia (Zeliha Berksoy) temsil eder. Antonia Jülyeni evli bildiği için onun boşanması na razı değilken, Stephan rolünde Ayten Gökçer, Jülyeni (Kerim Afsar) onun delice sevdiği Antonia'dan ayırmak için bütün şeytanlıklarını kullanıyor, her çareye, güzel görünmeye, yalan söylemeye, lüzumsuz doğruyu söylemeye velhasıl her türlü fesatçı hareketler yapmaya başvuruyor. Göya Jülyene Antonia'yı kazandırsa mağa çalışırken ve bunun için yalandan oynadığı Jülye'nin karısı rolünde bağrına taş basarak gözüktürken, aksine Jülyen'i Antonia'dan ayırmaya uğraşılıyor. Bunun da başarıyor. Fransız nüktelerinin hafif hafif birbirini kovaladıkları intirikalar içinde vicdan sesinin kalıbı olan Antonia, sevgilisinin ona hediye ettiği vizyon kapı, onun nikâhlı karısı sandığı Stephan'a yollar. Hem de Jülyen'in elinden aldığı bir kartla. İşte bu kartla gelen vizyon kapı aldığı anda Stephan'ın bütün iki çehreliliği, ağırbaşlı, ciddi gözükken meslek kadını yerine bütün ruh bayağılığı açığa vurur: Oyunun âdeta yüksek bir noktayı teşkil eden bir sahnede Stephan vizyonu onu öylesine bayağılaştırarak bir özlem ve doymamış hırsıyla omuzlarına geçirir. Ve ağız öylesine keskin dikey iki yanak gizlisi arasında ruh dibinin